

ВИСНОВОК РЕЦЕНЗЕНТА

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації

на тему «АРХІТЕКТУРНО-ДЕКОРАТИВНА ПЛАСТИКА ФАСАДІВ
ІСТОРИЧНОЇ ЗАБУДОВИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст. м. КИЄВА»,
здобувачки наукового ступеня доктора філософії
СІДОРОВОЇ Марії-Юлії Андріївни

Спеціальність – 191 «Архітектура та містобудування»
Галузь знань 19 – «Архітектура та будівництво»

1. **Актуальність теми дисертації.** Наукова праця М.-Ю. А. Сідорової торкається фундаментальної проблеми збереження морфологічної цілісності історичного міста. Архітектурно-декоративна пластика фасадів Києва періоду еkleктики та модерну є найбільш вразливим елементом архітектурної спадщини, який сьогодні масово втрачається. Дослідження, спрямоване на класифікацію композиційної структури фасадів та їх елементів, виявлення унікальних та типових, має високу наукову та практичну цінність для пам'яткоохоронної галузі України.

2. **Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Відмічу, що дана наукова праця розроблялась у відповідності до державних програм та законодавчих актів. Так, в Законі України «Про охорону культурної спадщини» (№1805-III від 08.06.2000) зазначено що необхідно зберігати не лише окремі виявлені об'єкти культурної спадщини але й цілі історичні ареали населених місць, включаючи фонову забудову і що режими використання територій історичної забудови, реконструкція, будівництво мають бути спрямовані на збереження традиційного характеру середовища. Виявленню окремих аспектів цього традиційного характеру середовища і його збереженню і присвячена робота Сідорової М.-Ю. Окрім того, здобувачка керувалась Наказом Міністерства культури України «Про затвердження порядку обліку об'єктів культурної спадщини» від 11.03.2013 №158, а також Постановою Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 № 452 «Про затвердження Порядку визначення категорії пам'яток», щоб виявленим, в результаті дослідження, цінним об'єктам забудови – будинку на вул. Велика Васильківська, 34 та окремим цінним елементам та деталям київських фасадів забудови кінця ХІХ- початку ХХ ст. надати статус «пам'ятки культурної спадщини» з метою охорони їх державою. Також, дослідження проведене у руслі науково-дослідної роботи кафедри архітектури, землеустрою та геоінформаційних систем (стара назва: кафедра архітектури та просторового планування) Національного університету «Київський авіаційний інститут» ФАБД КАІ за темою «Теоретико-методологічна концепція формоутворення громадських просторів на основі збереження історико-культурної спадщини №12810.01.05».

3. **Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів.** У даній роботі Марія-Юлія Андріївна на основі власних натурних обстежень, фотофіксації, замальовок, обмірів та креслень 251 об'єктів фасадів забудови Києва кінця ХІХ- початку ХХ ст. дослідила та

класифікувала композиційні рішення фасадів та їх деталей, виявила цінні типові, ідентичні та унікальні елементи, розробила критерії цінності для постановки на облік цінних типових та унікальних архітектурних деталей та елементів фасадів, виявила закономірності концентрації архітектурно-декоративних елементів на фасадах та їх семантичну складову. Окрім цього Сідоровою М.-Ю.А. було виявлено, на основі проведених розрахунків, особливості сприйняття фасадів та їх елементів в периметральній забудові вулиць. Встановлено що сприйняття фасадів реципієнтом в історичному центрі Києва відбувається під кутом сприйняття 45 градусів, який є граничним для комфортного сприйняття об'єкту і відповідає відстані від реципієнта до об'єкта що дорівнює одній висоті об'єкта сприйняття. Це означає що висота фасадів на лінії забудови, які реципієнт сприймає з протилежного боку вулиці, не повинна перевищувати ширину вулиці. Здобувачка проаналізувала пропорційну побудову фасадів досліджуваного періоду, розробила принципи, прийоми та рекомендації збереження архітектурно-декоративної пластики фасадів, виявила основні типи композиційного рішення фасадів та деталей і на їх основі розробила моделі трьох типів структурного рішення фасадів нових включень в історичну забудову. З усього вище сказаного, роблю висновок, що усі отримані результати наукового дослідження отримані Сідоровою М.-Ю.А. особисто. Це підтверджено і публікаціями в збірниках наукових праць (12 публікацій у збірниках, з них 5 одноосібних) та апробацією на конференціях міжнародного рівня, що підтверджено сертифікатами та 10 опублікованими тезами.

4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів. Здобувачка у своїй дисертаційній роботі досягла поставленої мети та успішно вирішила завдання, що вона сформулювала для досягнення цієї мети. Для підтвердження основних наукових положень дисертації, результатів, висновків та рекомендацій, автор використала загальнонаукові методи дослідження, які на кожному етапі дослідження були найбільш сприятливими. Системний підхід, поєднання емпіричних та теоретичних методів було використано на всіх рівнях дослідження, що дозволило послідовно виявити, проаналізувати та класифікувати композиційні рішення фасадів та архітектурних деталей, виявити типові та унікальні рішення та сформулювати принципи, прийоми та рекомендації збереження архітектурно-декоративної пластики фасадів кінця ХІХ- початку ХХ ст. в м. Києві.

Дисертація М.-Ю.Сідорової відповідає вимогам щодо змісту, сутності, структури та оформлення, містить вступ, три розділи, висновки, додатки та список використаних джерел. Робота має логічну та завершену структуру з послідовною побудовою, всі визначені розділи докладно розглянуті та детально висвітлені в дисертаційній роботі.

У першому розділі дисертації під назвою «Аналіз попередніх досліджень, понятійні та історико-архітектурні аспекти вивчення питання». розкрито поняття «архітектурно-декоративна пластика», здійснено класифікацію і систематизацію видів архітектурної пластики фасадів забудови кінця ХІХ – початку ХХ ст., узагальнено і систематизовано дослідження, пов'язані з обраною темою; розглянуто основні періоди

формування та розвитку забудови Києва кінця XIX – початку XX ст.; проаналізовано архітектурний, стилістичний та містобудівний аспекти забудови.

У *другому розділі* «Методичні основи дослідження архітектурно-декоративної пластики фасадів будівель Києва кінця XIX - початку XXст» визначено методи та загальну методику дослідження, розроблено класифікацію композиційних рішень фасадів забудови Києва кінця XIX початку XX ст., виявлено основні типи фасадів в залежності від кількості вертикальних членувань (осей) та їх розташування на фасаді. Встановлено залежність вибору певних типів композиції фасадів від довжини ділянки вздовж червоної лінії забудови. Розроблено класифікацію архітектурних деталей на основі композиційно-конструктивних та стилістичних засад, а також класифікацію декоративної пластики в залежності від її форми, художнього рішення та розташування на фасаді. Проведено пропорційний аналіз фасадів та окремих деталей досліджуваного періоду

У *Третьюму розділі дослідження* «Значення архітектурно-декоративної пластики фасадів у збереженні своєрідності міста Києва» в результаті графо-аналітичних розрахунків встановлено, що сприйняття фасадів і елементів нижньої та верхньої зон забудови залежить від кута сприйняття, висоти об'єкта та відстані до нього.

Виявлено, що в історичній периметральній забудові глядач сприймає фасад будівлі з протилежного боку вулиці під кутом сприйняття 45°, це обумовлює граничну відстань від реципієнта до фасаду, яка дорівнює одній висоті будівлі, що відповідає ширині вулиці разом з хідниками. Встановлено, що для комфортного сприйняття фасадів забудови вулиць необхідно, щоб висота будівель не перевищувала ширину вулиці.

Розроблено додаткові критерії цінності архітектурних деталей фасадів забудови досліджуваного періоду: емоційно-естетичні; історико-інформаційні; структурно-типологічні. Згідно цим критеріям виявлено унікальні, типові та ідентичні елементи фасадів.

Визначено принципи, прийоми та рекомендації щодо збереження архітектурно-декоративної пластики фасадів.

Сформульовані принципи – наслідування, перцепції, цілісності та прийоми пропорціювання за системою «золотий перетин» опробовано у розроблених автором моделях трьох типів структурного рішення фасадів в історичній забудові.

Кожен розділ має висновки, а загальні висновки по роботі дають відповідь на усі зазначені завдання дослідження.

Вважаю, що отримані наукові результати дослідження є важливим внеском у теорію та історію архітектури України. Висновки та рекомендації, які сформульовані у роботі, є обґрунтованими і достовірними, що підтверджено використанням значної кількості наукових джерел та самостійного візуального та графо-аналітичного дослідження фасадів історичної забудови м. Києва. Крім того, методи дослідження були застосовані правильно, а результати були представлені на науково-практичних конференціях і опубліковані в наукових виданнях. Все

вищесказане дозволяє зробити висновок, що отримані Сідоровою М.-Ю.А. результати достовірні і обґрунтовані.

5. Ступінь новизни основних результатів дисертації. Дисертаційне дослідження Сідорової М.-Ю. «Архітектурно-декоративна пластика фасадів історичної забудови кінця XIX – початку XX ст. м. Києва» має декілька ступенів новизни, а саме:

– *Вперше* здійснено комплексний аналіз архітектурно-декоративної пластики фасадів забудови кінця XIX – початку XX ст. в м. Києві; виявлено сутність, структуру та сформульовано визначення поняття «архітектурно-декоративна пластика фасадів», визначено роль архітектурно-декоративної пластики у збереженні своєрідності забудови історичного центру Києва, досліджено особливості її сприйняття; запропоновано засади класифікації архітектурних функціональних деталей та декоративних елементів фасадів, проведено їх класифікацію, запропоновано критерії цінності архітектурних деталей, виявлено унікальні та типові рішення архітектурних деталей фасадів забудови кінця XIX – початку XX ст.; виявлено закономірності концентрації архітектурно-декоративних елементів на фасадах історичної забудови та їх семантичну складову; визначено роль архітектурно-декоративних елементів, їх сприйняття і їх семантичне значення у загальній композиції будівлі і навколишньому середовищі, а також проблему порушення композиційної цілісності фасадів внаслідок заміни або знищення окремих деталей та елементів фасадів.

Удосконалено: систематизацію витоків формування архітектури кінця XIX – початку XX ст. на основі проведеного історичного, тополандшафного, містобудівного аналізу причиново-наслідкових процесів соціального, технологічного, урбаністичного та культурного характеру суспільства; класифікацію композиційної структури фасадів: на основі проведеної фотофіксації, графічних замальовок, обмірів розроблено засади класифікації фасадів та проведено класифікацію фасадів забудови кінця XIX – початку XX ст. в м. Києві, виявлено типові та унікальні рішення;

Набули подальшого розвитку: визначення таких термінів, як «композиційна структура», «архітектурно-декоративна пластика», «функціональні об'ємні елементи», «художньо-тектонічні об'ємні елементи», «своєрідність забудови», «класифікація», «типологізація», які застосовуються при проведенні аналізу формування архітектури кінця XIX – початку XX ст.; дослідження та аналіз композиційних рішень фасадів та їх класифікація; виявлення цінності архітектурних деталей та елементів фасадів та їх класифікація.

Таким чином, отримані наукові результати, виявлені типи композиційного рішення фасадів та архітектурних деталей, розроблені критерії цінності архітектурних деталей та визначені принципи і прийоми збереження архітектурно-декоративної пластики фасадів і традиційного характеру забудови історичного центру Києва мають теоретичне та науково-практичне значення, що дає можливість їх використання в науці та практиці.

6. Наукове значення результатів дисертації. Отримані, сформульовані та обґрунтовані у дисертаційній роботі результати, висновки та рекомендації сприяють вирішенню важливої проблеми – збереження своєрідності забудови історичного центру Києва. Робота містить теоретико-методичні засади і

практичні рекомендації, які можуть бути використані в різних наукових та практичних контекстах, що пов'язані із визначенням особливостей історичної забудови, композиційної структури фасадів, архітектурних та декоративних деталей забудови.

- **7. Практичне значення результатів дисертації.** Дисертаційне дослідження Сідорової М.-Ю.А. містить результати, які мають значення для практичного застосування фахівцями-архітекторами при необхідності реконструкції історичного центру Києва; матеріали дисертації можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових досліджень архітекторів, мистецтвознавців, культурологів, музеєзнавців; фахової підготовки мистецьких кадрів для установ культури, мистецтва;

- дослідження сприятиме поглибленню теоретичних і практичних знань про особливості архітектурних деталей та декоративних елементів фасадів кінця XIX – початку XX ст. в м. Києві, які можуть бути використані в реставрації забудови означеного періоду;

- результати дисертаційного дослідження були впроваджені і надалі можуть впроваджуватися в навчальний процес і бути застосовані в системі вищої освіти для підвищення теоретичного та практичного рівня підготовки фахівців у галузі архітектури та містобудування у вигляді посібників, підручників, альбомів, лекційних і практичних занять із проблем проєктування, реконструкції та реставрації історичного середовища;

Представлені Сідоровою М.-Ю.А. акти впровадження результатів дослідження в інституті УКРНДПРОЕКТРЕСТАВРАЦІЯ та ТОВ «АСКансалтінг» засвідчують включення матеріалів дисертаційного дослідження Марії-Юлії Андріївни до робочої, облікової та довідкової документації для проєктування та проведення реставраційних робіт. Результати дослідження сприяли підвищенню якості науково-проєктної роботи та збереженню архітектурної спадщини, зокрема дозволили глибше ідентифікувати й зберегти виявлені цінні елементи забудови кінця XIX – початку XX ст.

Окрім того, результати наукової роботи здобувачки були впроваджені в навчальний процес на Кафедрі комп'ютерних технологій дизайну і графіки Державного університету «Київський авіаційний інститут» в межах викладання Сідоровою М.-Ю. дисциплін «Формоутворення та об'ємне моделювання», обмірна практика та «Композиція і кольорознавство» при розробці завдань з пропорційного та метро-ритмічного аналізу фасадів історичної забудови, а також проєктного завдання розробки вхідної групи фасадів забудови кінця XIX- початку XX ст. з різними стилістичними рішеннями, що підтверджено відповідним актом.

8. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення.

Структурна побудова дисертації Сідорової Марії-Юлії Андріївни, стиль висловлення та подання матеріалу досліджень є логічними, послідовними та зв'язаними єдиною цільовою спрямованістю. У дисертації чітко і послідовно відображено актуальність, мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження. Кожен розділ завершено висновками, загальні висновки по роботі відповідають поставленим завданням відносно мети дослідження. Треба відмітити особливу цінність авторських ілюстрацій, графічних рисунків,

обмірних креслень, схем, таблиць. Робота містить наукову новизну та має практичне значення.

Мова дисертації – лаконічна, термінологічно відповідає сучасним нормам, коректна та легка для сприйняття і розуміння. Дисертація відповідає вимогам щодо її оформлення.

9. Зауваження. Попри позитивне враження від роботи, вважаю за необхідне висловити наступні зауваження та запитання:

1. Територіальні межі дослідження: У роботі основна увага зосереджена на центральних ареалах Києва. Чи існують принципові відмінності в характері архітектурно-декоративної пластики будинків, зведених у цей же період на тогочасних околицях (наприклад, Лук'янівка, Деміївка) порівняно з елітними районами «Верхнього міста» чи Липок?

2. Серійне виробництво vs Авторський декор: Відомо, що на початку ХХ ст. значна частина декору була каталожною (серійною). Чи ставила здобувачка за мету розмежувати унікальні авторські ліпні вироби від масової продукції тогочасних майстерень, і як це впливає на оцінку цінності об'єкта?

3. Колористичне вирішення: Декоративна пластика нерозривно пов'язана з поліхромією фасаду. Чи досліджувався вплив первісного кольорового рішення на сприйняття рельєфності декору, і чи надаються рекомендації щодо відтворення історичних кольорів при реставрації?

4. Методологія: У розділі про 3D-фіксацію варто було б уточнити: чи існують розроблені автором критерії — які саме об'єкти потребують обов'язкового лазерного сканування, а для яких достатньо традиційних методів фіксації?

10. Виходячі з вищезазначеного вважаю, що дисертаційна робота Сідорової Марії-Юлії Андріївни «Архітектурно-декоративна пластика фасадів історичної забудови кінця ХІХ – початку ХХ ст. м. Києва» яка подана на здобуття ступеня доктора філософії, за своїм науковим рівнем та практичною цінністю, змістом та оформленням повністю відповідає вимогам МОН України та НАЗЯВО, Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44, наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки №759 від 31.05.2019 р.), відповідає напрямку наукового дослідження освітньо-наукової програми КАІ з галузі знань 191 – «Архітектура та містобудування».

Загальний висновок

Зазначені зауваження мають дискусійний характер і не применшують загального високого наукового рівня дисертації. Робота Сідорової М.-Ю. А. є завершеним дослідженням, характеризується логічністю викладу та репрезентативністю джерельної бази. Виходячи з викладених у рецензії позитивних висновків, дисертаційна робота має істотне наукове та практичне значення, виконана на високому рівні та відповідає спеціальності 191 «Архітектура та містобудування». є самостійним, завершеним

дослідженням, яке містить важливі наукові положення та результати у галузі архітектури. Дисертація відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені п. 29 Постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у заклад вищої освіти (наукових установах)» від 23 березня 2016 р. № 261 зі змінами, внесеними згідно з Постанови КМ № 283 від 03.04.2019 р., а також п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України 12 січня 2022 р. № 44, із змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України 19 травня 2023 р. № 502, та відповідає напрямку наукового дослідження освітньо-наукової програми НУКАІ, а її авторка – Сідорова Марія-Юлія Андріївна - заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 - Архітектура та містобудування.

Рецензент:

кандидат архітектури, доцент,

Національний університет «Київський авіаційний інститут»

О.А. КРИЖАНІВСЬКИЙ

Підпис Олександра Анатолійовича Крижанівського ЗАСВІДЧУЮ

ЗАСВІДЧУЮ

ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР

ДЕРЖАВНЕ НЕКОМЕРЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО

«КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»

Handwritten signature of the Secretary

Особистий підпис